

نقش ترویج منابع طبیعی در احیاء و توسعه اماکن ماهی‌گیری ورزشی از دیدگاه ماهی‌گیران ورزشی (مطالعه موردی: رودخانه و دریاچه سد لار)

رویا اکبری*

کارشناس ارشد ترویج و آموزش منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات

محمد چیدری

استاد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی نقش ترویج منابع طبیعی در احیاء و توسعه اماکن ماهی‌گیری ورزشی با تأکید بر حفظ و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی از دیدگاه ماهی‌گیران پرداخته است. در این پژوهش رودخانه و دریاچه سد لار در استان تهران مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیق فوق از نوع کاربردی و به روش توصیفی، همبستگی و علی، ارتباطی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق را ماهی‌گیران منطقه لار استان تهران به تعداد ۱۵۰ نفر تشکیل می‌دهند. از بین جامعه آماری ۱۰۸ نفر به صورت تصادفی و بر اساس جدول کریک و مورگان انتخاب شدند. آزمونی مقدماتی برای به دست آوردن پایایی پرسشنامه انجام گرفت و ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه تحقیق ۰/۸۳ به دست آمد. بر اساس نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره به روش گام‌به‌گام به ازاء هر واحد تغییر در انحراف معیار متغیر موانع موجود و برگزاری مسابقات ورزشی آبی به ترتیب ۰/۵۴۸ و ۰/۵۲۳ واحد تغییر در انحراف معیار متغیر وابسته ایجاد نمود. به عبارت دیگر حدود ۷۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی به وسیله دو متغیر موانع موجود ماهی‌گیری منطقه و برگزاری مسابقات ورزشی آبی تبیین می‌شود.

واژه‌های کلیدی: ترویج منابع طبیعی، احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی، حفظ و بهره‌برداری بهینه، منطقه لار.

* نویسنده مسوول مکاتبات، r_oya_akbari@yahoo.com

مقدمه

خوشبختانه در کشور ما اصل پنجاهم قانون اساسی به مسایل زیست محیطی تخصیص یافته است: «در جمهوری اسلامی حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست با تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است». از آنجایی که یکی از ارکان اصلی پیشرفت هر کشور وجود تمایل به یافتن ریشه مشکلات و راه حل آنهاست، بخش ترویج با توجه به رسالتی که در انتقال و اشاعه دانش نوین، مشکل‌یابی و مشکل‌گشایی، بهبود روش‌ها و تکنیک‌ها و همچنین افزایش کارایی تولید دارد، عاملی برای تغییر و تحولات مطلوب می‌تواند باشد (حق‌بین، ۱۳۷۱).

فعالیت ماهی‌گیری از آنجایی که امکانات توسعه آن در بسیاری از نقاط کشور مهیاست، می‌تواند با اشتغال‌زایی مستقیم و غیرمستقیم (چه به صورت کار فصلی و چه در جهت کار تمام وقت و افزایش درآمد شاغلین) در توسعه اقتصادی کشور نقش به‌سزایی ایفا کند. بررسی و تعمق در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی فعالیت پرورش آبزیان و ماهی‌گیری، به روشنی و وضوح با توجه به ویژگی‌ها و جذابیت‌های این فعالیت، ضرورت توجه جدی‌تر دولت به افزایش و توسعه سرمایه‌گذاری زیربنایی را بیش از پیش نمایان می‌سازد، که در صورت پرداختن و بذل توجه بیشتر، این فعالیت دارای این ظرفیت است که به جایگاه بسیار مناسب و با ثبات‌تری دست یابد. این امر حاصل نخواهد شد، مگر با سازماندهی مناسب در هدایت این فعالیت و حاکم نمودن نگرش نظام‌مند به مراحل آن و تقویت تمام اجزای این مراحل، هم‌پای، ترویج روش‌های جدید آموزش برای کلیه دست‌اندرکاران امور آبزیان (کر، ۱۳۷۹).

ماهی‌گیری که جزء شاخه‌های اصلی شکار می‌باشد در دو قرن اخیر به‌خصوص قرن معاصر پیشرفت چشم‌گیری داشته است. جوامع مختلف به این حقیقت که تخریب مناطق زیست محیطی آبزیان نتیجه‌ای جز ضرر و زیان به دنبال نخواهد داشت، بر آن شدند تا ضمن جلوگیری از انهدام زیستگاه‌های آبزیان بر حفظ و احیای چنین مناطقی، التفات به تأثیر شگرف آن بر تغذیه سالم و تسکین اعصاب و روان انسان داشته باشند. لذا صید ماهی از حالت تأمین غذایی صرف خارج و به یک تفریح و ورزش آمیخته با روح و روان انسان مبدل شد. گفتنی است انجام ورزش‌هایی که با آب و طبیعت و تمرکز اعصاب ارتباط مستقیم دارد در جهت شاداب زیستن، تفکر سالم و بهینه انسان نقش بسیار مهم و مثبتی ایفا می‌کند (McCully, 1992).

همان‌طور که از نام این واژه پیداست منظور از ذکر ورزش، رقابت است. رقابتی که یک جنبه آن رقابت انسان با انسان و جنبه دیگر آن رقابت انسان با طبیعت است (رادپور، ۱۳۸۵). این ورزش به دو دلیل حایز اهمیت است و جنبه ورزشی آن را بیشتر نمایان می‌سازد: ماهی‌گیری به دلیل ارتباط مستقیم با آب این مظهر پاکی و طراوت، باعث آرامش روحی و روانی انسان می‌گردد؛ تنوع و هیجان این رشته به دلیل تنوع فوق‌العاده مناطق ماهی‌گیری، تعدد روش‌های ماهی‌گیری و گوناگونی انواع ماهی و فصل گرفتن آنها که با رعایت و

توجه به جمعیت آبریان و تعدد ماهی که یک ماهی‌گیر ورزشی می‌تواند بگیرد، می‌بایست صورت پذیرد (همان منبع، ۱۳۸۵).

لذا می‌توان اظهار داشت که صید کاملاً تعاریف ورزشی داشته و با رعایت اصول آن، نه تنها خللی در روند حیات وحش به وجود نمی‌آورد، بلکه باعث حفظ و جاودانگی آن نیز خواهد شد. ذکر این نکته ضروری است که انجام ماهی‌گیری پایدار و مجاز نه تنها تأثیری در کاهش تعداد ماهیان نداشته، بلکه با سامان‌دهی صیادان و ماهی‌گیران، صدور مجوزهای کارشناسی شده و حضور تشکل‌های زیست محیطی می‌توان علاوه بر رونق ماهی‌گیری ورزشی، آگاهی مردم را نسبت به نحوه حفاظت از ذخایر ماهیان رودخانه و منابع طبیعی منطقه افزایش داد (سامانی، ۱۳۸۵).

به دلیل گستردگی مخاطبان ترویج و اهمیت و ارزش منابع طبیعی به‌خصوص جنگل، مرتع و شیلات که در سال‌های اخیر به دلیل نقش تعیین‌کننده آنها در متعادل نمودن محیط زیست و افزایش تولید مواد غذایی پروتئینی به‌خصوص در مورد شیلات، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین حیطه‌های ترویجی مورد توجه قرار گرفته است. از آنجا که شیلات و به‌خصوص ماهی‌گیری و در این میان ماهی‌گیری ورزشی می‌تواند نقش مهمی در افزایش کارآفرینی و اشتغال‌زایی و بالابردن ارزش‌های زیست محیطی و توریستی منابع طبیعی داشته باشد، ترویج به دلیل سرو کار داشتن با منابع انسانی که مهم‌ترین عامل در توسعه به شمار می‌رود، در ماهی‌گیری می‌تواند نقش به‌مراتب مهم‌تری از سایر زیربخش‌های کشاورزی و منابع طبیعی ایفا نماید (نیک‌فطرت، ۱۳۷۵). در ترویج ماهی‌گیری هدف، حفظ محیط زیست و منابع طبیعی، حفظ ذخایر و موجودات آبرزی دریاچه‌ها و سدها و از همه مهم‌تر بهره‌برداری بهینه از مناطق گردشگری می‌باشد، لذا بدین منظور مشارکت و همکاری مسوولان به‌خصوص سازمان محیط زیست و گردشگری در این راستا ضروری به نظر می‌رسد.

طبق بررسی‌های انجام شده فعالیت‌های ترویج و آموزش‌های ترویجی در زمینه احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی با مشکلاتی همراه است که بعضی از آنها در زیر آورده شده‌اند (رادپور، ۱۳۸۶):

۱- فقدان اعتبارات مناسب و وسایل رفت و آمد، وسایل و امکانات اساسی که باید در اختیار باشد. مخصوصاً در صورتی که ناحیه عملیاتی مروج وسیع باشد، فعالیت‌های آموزشی و ترویجی را با مشکلات پایه‌ای روبرو می‌کند. ۲- پراکندگی مناطق ماهی‌گیری در استان تهران و نبود سیستم جاده‌ای مناسب، تشکیل کلاس‌های آموزشی، اردوها و کمپ‌های علمی و تفریحی را دشوار می‌سازد. عدم حمایت همه‌جانبه دستگاه‌های حمایتی از ورزش ماهی‌گیری مانند سازمان محیط زیست، اداره منابع طبیعی، سازمان گردشگری، سازمان تربیت بدنی و شهرداری و... باعث تأثیرگذاری بر روند آموزش و اطلاع‌رسانی در این زمینه می‌گردد. ۴- نبود رابطه درست و منسجم بین تحقیقات و ترویج، باعث بروز مسایل و مشکلات خاصی شده است که ترویج را به‌عنوان انتشار یک ایده نو که منشاء پژوهشی دارد با مشکل روبه‌رو ساخته است.

همچنین بر طبق تحقیقات و نظرسنجی پژوهشگران از ماهی‌گیران (ورزشکاران حرفه‌ای این رشته) موانع دیگری در منطقه لار وجود دارند که بر اساس تجزیه و تحلیل‌های آماری در احیاء و توسعه ورزش

ماهی‌گیری در منطقه و همچنین سایر مناطق مستعد ماهی‌گیری در کشور تأثیر داشته‌اند. تعداد زیاد ماهی‌گیران در سطوح مختلف مبتدی و حرفه‌ای، در گروه‌های سنی مختلف کودکان، نوجوانان، جوانان، بزرگسالان و کهنسالان و همچنین در دو قشر آقایان و بانوان، متأسفانه به دلیل عدم وجود قوانین حفاظتی مدون و عدم اعمال مدیریت مشارکتی - حفاظتی در منابع طبیعی یکی از موانع توسعه به شمار می‌رود. در حالی که گستردگی مخاطب در سایر ورزش‌ها عاملی جهت توسعه محسوب می‌شود. بی‌دقتی گردشگران در حفظ محیط زیست و عدم پاک‌سازی منطقه از زباله؛ پایین بودن سطح آگاهی عمومی؛ دست و پا گیر بودن مقررات؛ عدم وجود امداد، نجات و خانه بهداشت در منطقه؛ و عدم وجود امکانات مکانیکی جهت تعمیر خودروهای گردشگران و ماهی‌گیران از دیگر موانع موجود در توسعه ورزش ماهی‌گیری می‌باشند.

طبق آخرین مقالات علمی - پژوهشی بزرگترین مرکز آموزش ماهی‌گیری به نام مرکز آموزش منابع آبی، و ماهی‌گیری ورزشی به نام ¹SAREP، از سال ۱۹۸۹ با همکاری گروه ترویج دانشگاه نیویورک در آمریکا آغاز به کار کرد و تنها افراد آن داوطلبان و علاقمندان به ماهی‌گیری بودند. این مرکز در تمام ایالت نیویورک در آن سال تنها توانست ۳۵۰۰ نفر از جوانان را در برنامه SAREP ثبت نام کند. این در حالی است که این مرکز طی یک رهیافت مشارکتی با سایر سازمان‌ها توانست بیش از ۱۵۰۰۰ نفر از جوانان و ۴۰۰۰ نفر از بزرگسالان را تنها در فاصله ماه‌های ژوئن و دسامبر سال ۱۹۹۸ تحت آموزش برنامه SAREP قرار دهد. این مرکز تا سال ۲۰۰۲ نیز بیش از ۱۰۰ پرسنل و داوطلب در بین ۱۷ سازمان در نیویورک داشته و بیش از ۴۰۰۰۰ جوان را سالانه تحت آموزش‌های برنامه SAREP قرار داده است (Brown, 2003). از جمله اقدامات ترویجی که این مرکز به منظور ترویج ماهی‌گیری و هم چنین حفظ محیط زیست انجام داده است، برگزاری اردوهای علمی - تفریحی بوده است. این اردوها که به مدت یک هفته برگزار شده توانسته دیدگاه مؤثر و مفیدی به آموزشگران ترویج این مرکز بدهد. از جمله این فواید، تغییر دانش، آگاهی و نگرش شرکت‌کنندگان این اردوها به‌ویژه جوانان نسبت به فرهنگ صحیح ماهی‌گیری که منظور همان ماهی‌گیری پایدار و حفظ ذخایر آبزیان و همچنین حفظ محیط زیست بوده است، می‌باشد (Koupal, 2003).

در مقاله‌ای که Lichtkoppler در سال ۱۹۹۵ به چاپ رسانید، اذعان داشت که ماهی‌گیری می‌تواند به‌عنوان ابزاری باشد که از آن طریق ارزش زیست محیطی منابع آبی را به جوانان و بزرگسالان تأکید کند. در این تحقیق که به همکاری دانشگاه اهایو انجام گشته بخش ترویج دانشگاه با تهیه و پخش بروشورهای آموزشی که شامل اطلاعاتی راجع به محل سکونت ماهیان، تخم‌ریزی ماهیان، روش‌های ماهی‌گیری، مشخصات ماهیان و لوازم ماهی‌گیری مورد نیاز برای هر گونه بوده است، توانسته سطح دانش عمومی را نسبت به ماهی‌گیری ورزشی افزایش دهد. در نظرسنجی انجام شده ۹۳ درصد از ۳۴۷ نفر افرادی که بروشورها را مطالعه کرده بودند گفتند که بروشورهای مذکور نسبت به افزایش آگاهی آنان در مورد پاکیزگی آب و محل سکونت ماهیان بسیار مؤثر بوده و ۸۸ درصد از آنان معتقد بودند که بروشورها آگاهی و دانش

¹ Sport-fishing and Aquatic Resources Education Program

آنان را نسبت به نحوه بهره‌برداری از منابع آبی افزایش داده است و تقریباً ۹۴ درصد از جوانان ابراز داشتند که این بروشورها به آنها کمک کرده تا اطلاعات بیشتری درباره ویژگی‌های انواع ماهیان بدانند (Lichtkoppler, 1995).

اهداف پژوهش

هدف کلی تحقیق حاضر بررسی نقش ترویج منابع طبیعی در احیاء و توسعه اماکن ماهی‌گیری ورزشی با تأکید بر حفظ و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی از دیدگاه ماهی‌گیران می‌باشد. در این راستا برای رسیدن به اهداف کلی پژوهش، اهداف اختصاصی زیر مدنظر است:

۱. بررسی مشکلات بخش ترویج در زمینه توسعه ورزش ماهی‌گیری با هدف حفظ محیط زیست؛
۲. بررسی تأثیرات ورزش ماهی‌گیری در جامعه؛
۳. بررسی و اولویت‌بندی تأثیر اقدامات سازمان‌های مرتبط در توسعه ورزش ماهی‌گیری؛
۴. بررسی تأثیر برگزاری مسابقات ورزشی آبی در توسعه ورزش ماهی‌گیری؛
۵. بررسی تأثیر موانع موجود در منطقه لار در توسعه ورزش ماهی‌گیری؛
۶. بررسی و اولویت‌بندی راهکارهای آموزشی - ترویجی مناسب در خصوص توسعه ورزش ماهی‌گیری در مناطق مستعد ماهی‌گیری به ویژه رودخانه و دریاچه سد لار و الزامات آن.

روش پژوهش

روش مورد استفاده تحقیق، روش توصیفی، همبستگی و علی، ارتباطی می‌باشد. توصیفی، همبستگی از این جهت است که از یک سو پژوهش فوق به بررسی و توصیف ویژگی‌های شخصی پاسخگویان و از سوی دیگر رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته می‌پردازد (سرمد و همکاران، ۱۳۸۳). در این پژوهش، هدف بررسی ویژگی‌های شخصی ماهی‌گیران (توصیفی)، بررسی رابطه دو دوی متغیرهای موجود (همبستگی)، بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته (ارتباطی) و پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته با توجه به تغییرات متغیرهای مستقل (علی) می‌باشد که این امر مستلزم انجام تحلیل رگرسیونی است (خاکی، ۱۳۸۲). اولویت‌بندی گویه‌ها با توجه به میانگین و انحراف معیار با استفاده از ضرایب پراکندگی انجام گردیده است (کلانتری، ۱۳۸۲) جامعه آماری این تحقیق شامل ماهی‌گیران منطقه لار استان تهران که شامل ۱۵۰ نفر هستند، می‌باشد. جمعیت نمونه این تحقیق شامل ۱۰۸ نفر، از طریق جدول نمونه‌گیری کریک و مورگان محاسبه گردیده است. نمونه آماری با در نظر گرفتن محدودیت‌های تحقیق در جمع‌آوری پرسشنامه و حذف پرسشنامه‌های غیراستاندارد به تعداد ۸۵ عدد تقلیل یافته است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌ای حاوی ۷۲ سؤال که بر اساس فرضیه‌های تحقیق تدوین گردید، استفاده شد. پرسشنامه در دو بخش که شامل سؤال‌هایی در زمینه اطلاعات، تخصص، تجربیات و نظرات و دیدگاه‌های ماهی‌گیران، و ویژگی‌های

شخصی ماهی‌گیران بود، تنظیم گشت. جهت سنجش ثبات درونی و نیز پایایی ابزار سنجش با استفاده از یک پیش‌آزمون در جامعه مشابه (ماهی‌گیران حرفه‌ای جزیره کیش) تعداد ۲۰ پرسشنامه توزیع و با استفاده از نرم‌افزار SPSS، ضریب آلفای پرسشنامه، ۰/۸۳ محاسبه گشت.

یافته‌ها

ماهی‌گیرانی که در این پژوهش مورد مطالعه قرار گرفتند با میانگین سنی ۳۹ سال و اکثریت ۸۱ نفر (۹۵/۳ درصد)، مذکر بودند. میزان تحصیلات بیشتر افراد دکتری (۵۲/۹ درصد)، کارشناسی ارشد (۱۶/۵ درصد) و کارشناسی (۱۶/۵ درصد) بوده است و رشته تحصیلی اکثر ماهی‌گیران مورد مطالعه، در رشته‌هایی غیر مرتبط با ورزش ماهی‌گیری عنوان شد. میانگین سابقه ماهی‌گیری افراد مورد مطالعه نیز ۱۸ سال بوده است.

ورزش ماهی‌گیری به‌عنوان یک ورزش نو، دارای ویژگی‌هایی است که توسعه آن می‌تواند در روند گسترش و رشد این ویژگی‌ها تأثیر به‌سزایی داشته باشد. سرگرمی و تفریح سالم، کاهش فشارهای روانی و افسردگی، افزایش دوستی متقابل بین ماهی‌گیران ورزشی و سنتی، اوقات فراغت، افزایش اعتماد به نفس، افزایش همکاری متقابل بین ماهی‌گیران ورزشی و سنتی، بهینه‌سازی منابع آبی، درآمدزایی و اشتغال‌زایی، از جمله مواردی هستند که ورزش ماهی‌گیری می‌تواند تأثیر رو به فرایندهای در آنها داشته باشد. این ویژگی‌ها در جدول شماره ۱ اولویت‌بندی شده‌اند.

جدول ۱- اولویت‌بندی تأثیر ترویج و آموزش ماهی‌گیری ورزشی از نظر ماهی‌گیران (n=۸۵)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۴/۲۲	۰/۶۶	۴/۶۴	سرگرمی و تفریحات سالم
۲	۱۵/۰۸	۰/۷۰	۴/۶۴	کاهش فشارهای روانی و افسردگی
۳	۱۷/۲۴	۰/۷۴	۴/۲۹	افزایش دوستی متقابل بین ماهی‌گیران ورزشی و سنتی
۴	۱۸/۳۲	۰/۸۱	۴/۴۲	اوقات فراغت
۵	۱۸/۷۳	۰/۸۰	۴/۲۷	افزایش اعتماد به نفس
۶	۲۲/۲۵	۰/۸۹	۴/۰۰	افزایش همکاری متقابل بین ماهی‌گیران ورزشی و سنتی
۷	۲۳/۰۰	۰/۹۵	۴/۱۳	بهینه‌سازی منابع آبی
۸	۲۷/۰۱	۱/۱۳	۳/۷۵	درآمدزایی
۹	۲۸/۵۷	۱/۱۰	۳/۸۵	اشتغال‌زایی

* طیف لیکرت: کم=۱ متوسط=۲ تا حدودی=۳ زیاد=۴ خیلی زیاد=۵

بدیهی است هر نوآوری می‌بایست بستری مناسب داشته باشد، تا بتواند مراحل رو به رشد را طی کند. این بستر از طریق عوامل متعدد به ویژه نیروی انسانی متخصص و مرتبط با حیطه آن نوآوری فراهم

می‌گردد. در این خصوص دیدگاه ماهی‌گیران بدین‌گونه عنوان شده است که اقدامات کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، سازمان تربیت بدنی، مؤسسات خصوصی، سازمان شیلات و شهرداری، در روند توسعه ماهی‌گیری ورزشی کشور تأثیر به‌سزایی می‌تواند داشته باشد. اولویت‌بندی این گویه‌ها در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- اولویت‌بندی تأثیر اقدامات کارشناسان سازمان‌های ذکر شده در رفع نیازهای ماهی‌گیران ورزشی
(n = ۸۵)

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	گویه‌ها
۱	۱۵/۵۶	۰/۷۲	۴/۶۳	کارشناسان محیط زیست
۲	۲۵/۳۶	۱/۰۶	۴/۱۶	کارشناسان میراث فرهنگی و گردشگری
۳	۲۹/۰۲	۱/۱۳	۳/۹۰	کارشناسان تربیت بدنی
۴	۲۹/۳۲	۱/۱۵	۳/۹۴	کارشناسان مؤسسات خصوصی
۵	۳۲/۰۵	۱/۲۷	۳/۹۶	کارشناسان شیلات
۶	۵۲/۶۷	۱/۶۴	۳/۱۱	کارشناسان شهرداری

* طیف لیکرت: ۱=کم ۲=متوسط ۳=تا حدودی ۴=زیاد ۵=خیلی زیاد

در تجزیه و تحلیل انجام شده در خصوص راهکارهای توسعه ماهی‌گیری ورزشی از دیدگاه ماهی‌گیران سه راهکار زیر به‌ترتیب اولویت انتخاب شدند: تأسیس فدراسیون ماهی‌گیری ورزشی توسط سازمان تربیت بدنی؛ تبلیغ و اطلاع‌رسانی این رشته ورزشی از طریق رسانه‌های جمعی به ویژه تلویزیون؛ برگزاری کلاس‌های آموزشی در سازمان‌های مسوول. سایر راهکارها از جمله برگزاری کلاس‌های آموزشی در مؤسسات خصوصی؛ برگزاری کلاس‌های آموزشی به صورت فوق برنامه برای دانشجویان رشته‌های منابع طبیعی، محیط زیست و شیلات؛ و برگزاری کلاس‌های آموزشی به صورت فوق برنامه برای کلیه دانشجویان؛ به‌ترتیب در اولویت چهارم، پنجم و ششم قرار گرفتند. سایر راهکارها در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

موانع موجود در منطقه که بر اساس تجزیه و تحلیل‌های آماری در احیاء و توسعه ورزش ماهی‌گیری در منطقه تأثیر داشته‌اند، شامل تعداد زیاد ماهی‌گیران، بی‌دقتی گردشگران در حفظ محیط زیست و عدم پاک‌سازی منطقه از زباله، پایین بودن سطح آگاهی عمومی، دست و پا گیر بودن مقررات، عدم وجود امداد نجات و خانه بهداشت در منطقه و عدم وجود امکانات مکانیکی جهت تعمیر خودروهای گردشگران و ماهی‌گیران در منطقه می‌باشند.

جدول ۳- اولویت‌بندی راهکارهای توسعه ماهی‌گیری ورزشی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	راهکارها
۱	۲۰/۱۹	۰/۲۱	۱/۰۴	تأسیس فدراسیون ماهی‌گیری ورزشی توسط سازمان تربیت بدنی
۲	۲۳/۳۶	۰/۲۵	۱/۰۷	تبلیغ و اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌های جمعی به‌ویژه تلویزیون
۳	۳۴/۶۷	۰/۴۳	۱/۲۴	برگزاری کلاس‌های آموزشی در سازمان‌های مسوول
۴	۳۵/۷۱	۰/۵۵	۱/۵۴	برگزاری کلاس‌های آموزشی در مؤسسات خصوصی
۵	۹/۳۹	۰/۵۲	۱/۳۲	برگزاری کلاس‌های آموزشی به‌صورت فوق برنامه برای دانشجویان رشته‌های مرتبط
۶	۴۵/۱۶	۰/۷۰	۱/۵۵	برگزاری کلاس‌های آموزشی به‌صورت فوق برنامه برای کلیه دانشجویان
۷	۴۵/۷۳	۰/۵۹	۱/۲۹	برگزاری دوره‌های آموزشی به‌صورت رایگان برای عموم از سوی سازمان حفاظت محیط زیست
۸	۴۷/۳۳	۰/۷۱	۱/۵۰	تدوین برنامه درسی با عنوان ماهی‌گیری ورزشی به‌صورت اختیاری در واحدهای درسی کلیه دانشجویان
۹	۴۹/۶۸	۰/۷۹	۱/۵۹	تدوین برنامه درسی با عنوان ماهی‌گیری ورزشی به‌صورت اجباری در واحدهای درسی دانشجویان رشته‌های مرتبط

* طیف لیکرت: کم=۱ متوسط=۲ تا حدودی=۳ زیاد=۴ خیلی زیاد=۵

نتایج حاصل از ضریب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که بین موانع توسعه با ضریب ۰/۷۲۸ و برگزاری مسابقات ورزشی آبی با ضریب ۰/۵۷۰ و سطح معنی‌داری ۹۹ درصد با متغیر وابسته احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۴- نتایج حاصل از همبستگی اسپیرمن ماهی‌گیران (n = ۸۵)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
موانع توسعه	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۰/۷۲۸**	۰/۰۰۰
برگزاری مسابقات آبی	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۰/۵۷۰**	۰/۰۰۰

** $P \leq 0/01$ * $P \leq 0/05$

نتایج آزمون من‌وایت‌نی با ضریب ۰/۰۱۳ در سطح معنی‌داری ۹۵ درصد نشان می‌دهد که بین وضعیت تأهل و توسعه ماهی‌گیری ورزشی از دیدگاه ماهی‌گیران تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۵- مقایسه میانگین رتبه‌ای احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی (n = ۸۵)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار U	ملاک Z	سطح معنی‌داری
وضعیت تأهل	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۳۱۰/۰۰۰	-۲/۴۹۷	۰/۰۱۳**

** $P \leq 0/01$ * $P \leq 0/05$

از آزمون کروسکال‌والیس نیز این نتایج به دست آمد که بین رشته تحصیلی و کانال‌های آموزشی ماهی‌گیران با متغیر وابسته تفاوت معنی‌داری موجود نیست، اما بین کانال‌های اطلاع‌رسانی با ضریب ۱۱/۲۸۹ و سطح معنی‌داری ۹۵ درصد با متغیر احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود (جدول ۶). کانال‌های آموزشی بررسی شده در این پژوهش شامل تلویزیون، رادیو، نشریات ترویجی و کلاس‌های ترویجی می‌باشند. کانال‌های اطلاع‌رسانی که در این پژوهش بررسی شده‌اند، گروه‌ها و انجمن‌های ماهی‌گیری؛ کمپ‌ها و اردوهای تابستانی؛ دوستان و آشنایان ماهی‌گیر؛ مطالعات و تحقیقات شخصی ماهی‌گیران بوده است.

جدول ۶- مقایسه میانگین رتبه‌ای احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی (n = ۸۵)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	df	ملاک χ^2	سطح معنی‌داری
رشته تحصیلی	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۱	۱/۲۲۳	۰/۲۶۹
کانال‌های اطلاع‌رسانی	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۴	۱۱/۲۸۹	۰/۰۲۴**
کانال‌های آموزشی	احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی	۵	۷/۵۷۴	۰/۱۸۱

** $P \leq 0/01$ * $P \leq 0/05$

نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره به روش گام‌به‌گام نشان داده است که به‌ازای یک واحد تغییر در انحراف‌معیار موانع موجود به اندازه ۰/۵۴۸ در انحراف‌معیار متغیر وابسته (احیاء و توسعه ورزش ماهی‌گیری) تغییر ایجاد می‌گردد. همچنین به‌ازای یک واحد تغییر در انحراف‌معیار برگزاری مسابقات ورزشی آبی به اندازه ۰/۵۲۳ در انحراف‌معیار احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی تغییر ایجاد می‌شود. با توجه به ضرایب جدول شماره ۷ معادله خط رگرسیون در گام دوم به صورت زیر است:

$$Y = 53/558 + 0/939x_1 + 0/895x_2$$

جدول ۷- خلاصه محاسبات رگرسیون احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی (n = ۸۵)

متغیر مستقل	B	Beta	t	Sig t
موانع موجود (x_1)	۰/۹۳۹	۰/۵۴۸	۸/۱۸۴	۰/۰۰۰
برگزاری مسابقات ورزشی آبی (x_2)	۰/۸۹۵	۰/۵۲۳	۷/۸۱۸	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ (Constant)	۵۳/۵۵۸	-	۲۰/۳۴۵	۰/۰۰۰

$R = 0/872$ $R^2 = 0/760$ $R^2_{adj} = 0/752$ $F = 95/905$ $SigF = 0/000$

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این مقاله به بررسی راهکارهای ترویجی در جهت احیاء و توسعه مناطقی که علاوه بر داشتن طبیعتی زیبا، قابلیت انجام ورزش ماهی‌گیری را نیز داشته باشد، پرداخته است. به بیانی دیگر با توجه به اینکه

رودخانه‌ها و دریاچه‌ها در زمره منابع طبیعی ما قرار دارند، و لار نمونه‌ای بی‌نظیر از این منابع است، ما چگونه قادریم با بهره‌برداری بهینه از این منبع در راستای ایجاد محیطی ورزشی و تفریحی و جذب عموم مردم به‌ویژه جوانان، بتوانیم در توسعه و رونق صنعت ماهی‌گیری، رفع مسایل روحی- روانی، سرگرمی و تفریح‌های متنوع و جذاب، جذب توریست، گسترش اکوتوریسم و در نهایت در جهت توسعه پایدار کشور گام برداریم. یکی از وظایف ترویج، آموزش نوآوری‌هاست و آموزش ترویجی بیان نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای آن نوآوری است. ویژگی‌های این ورزش نوین با توجه به پژوهش انجام شده تأثیر در بهبود و یا رفع مسایلی چون اشتغال‌زایی، درآمدزایی، سرگرمی، اوقات فراغت، کاهش افسردگی، افزایش اعتماد به‌نفس، بهینه‌سازی منابع آبی، همکاری و دوستی متقابل بین ماهی‌گیران می‌باشد و طبق نظر ماهی‌گیران این تأثیر در سطح خیلی زیاد و زیاد بحث شده است (جدول ۱).

نتیجه مهم دیگری که این پژوهش به آن دست یافت آن است که از دیدگاه ماهی‌گیران، کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست بیشترین تأثیر را در رفع نیازهای ماهی‌گیران و به دنبال آن تسریع روند توسعه این ورزش در سطح جامعه دارند (جدول ۲). از آن جا که مجوزهای ماهی‌گیری در منطقه لار از سوی سازمان حفاظت محیط زیست به‌صورت روزانه (۲ روز در هفته) از اواسط اردیبهشت تا اواخر مرداد ماه به ماهی‌گیران داده می‌شود، اکثر ماهی‌گیران بر این اعتقادند که سازمان با اعمال مدیریت حفاظتی- مشارکتی قادر است مدت زمان صدور این مجوزها را افزایش داده و مشکل ماهی‌گیران ورزشی را در خصوص کوتاه بودن زمان ماهی‌گیری در منطقه حل نماید. چرا که در این میان بسیاری از ماهی‌گیران غیرورزشی و افرادی سودجو هستند که با روش‌هایی کاملاً مغایر با اهداف حفاظت از محیط زیست و منابع آبی و ذخایر آبیان، اقدام به ماهی‌گیری در منطقه می‌نمایند. از سوی دیگر کارشناسان سازمان، وجود قوانینی مانند ملی بودن پارک لار و قوانین IUCN مبنی بر ممنوع بودن هر گونه صید و شکار در مناطق حفاظت شده و پارک‌های ملی را محدودیت صدور مجوز ماهی‌گیری در لار اظهار داشته‌اند. بدین ترتیب مدیریت بنیادی و مشارکت کارشناسان و ماهی‌گیران می‌تواند سبب ساز بستری مناسب جهت توسعه این ورزش و به دنبال آن حفظ منابع طبیعی و ذخایر آبی منطقه گردد.

برگزاری مسابقات ورزشی آبی (ماهی‌گیری، غواصی، و قایقرانی) از نظر اکثر ماهی‌گیران در احیاء و توسعه ورزش ماهی‌گیری مؤثر است. به طوری که حدود ۷۰ درصد از تغییرات توسعه ورزش‌های آبی، وابسته به برگزاری این مسابقات می‌باشد. بدیهی است آگاه‌سازی مخاطبان و علاقه‌مندان این ورزش ملزم به اجرای روش‌های اطلاع‌رسانی اصولی است. طبق نتایج این تحقیق برگزاری مسابقات، روش مناسبی در این خصوص است (جدول ۳).

با توجه به تحولاتی که در چند سال اخیر در رشته‌ها و علوم مختلف از جمله شیلات روی داده و پیشرفت‌هایی که در زمینه‌های تولید و افزایش ذخایر صورت پذیرفته است و هم چنین استفاده بهینه از منابع آب و خاک، به‌کارگیری روش‌های نوین در جهت شکوفایی استعدادهای بالقوه میهن اسلامی را بیش از پیش

نمایان کرده است. در راستای تحقق این امر می‌توان با انتخاب روشی صحیح و مناسب، راندمان بهره‌وری از منابع آبی و خاکی را افزایش داد. در این میان نقش فعالیت‌های آموزشی و ترویجی بسیار با اهمیت می‌باشد. لذا بخش شیلات و تربیت بدنی می‌بایست با بهره‌مندی از دوره‌های آموزشی و ترویجی سعی کند شرایطی را فراهم آورد تا علاقه‌مندان با رغبت و توجه بیشتری در سرمایه‌گذاری این بخش مشارکت کنند. بدین ترتیب با توجه به تحقیق انجام شده، اهدافی که ترویج و آموزش منابع طبیعی در زمینه احیاء و توسعه اماکن ماهی‌گیری ورزشی با در نظر داشتن حفاظت از محیط زیست می‌بایست دنبال کنند، به شرح زیر می‌باشد:

۱. بسط و گسترش آگاهی عموم نسبت به ماهی‌گیری ورزشی با در نظر گرفتن ماهی‌گیری مسوولانه که حفاظت از منطقه را مد نظر قرار دهد؛

۲. همکاری و مشارکت مؤثر ماهی‌گیران و مسوولان ذی‌ربط؛

۳. ایجاد انگیزه و گرایش افراد به طبیعت و بهره‌برداری بهینه از منابع آبی؛

۴. ایجاد حس پذیرش داوطلبانه در بین سازمان‌های ذی‌ربط در جهت پذیرش مسوولیت‌ها و مشارکت در برنامه‌های آموزشی و ترویجی؛

۵. ایجاد تحرک اجتماعی در بین افراد به‌ویژه جوانان و نوجوانان در بهره‌برداری از امکانات و موقعیت‌هایی که دولت در اختیار آنها قرار خواهد داد؛

۶. آموزش و ترویج جدیدترین یافته‌های تحقیقاتی در زمینه ماهی‌گیری ورزشی و حفاظت از محیط زیست و ذخایر آبی؛

۷. همکاری و هماهنگی با سایر نهادهای تحقیقاتی در جهت ارایه مشکلات ماهی‌گیران به این نهادها و ایجاد و ارایه راهکار توسط این مراجع، و انتقال آن به ماهی‌گیران از طریق بخش ترویج.

با لحاظ قرار دادن رسالت‌های فوق که به‌عنوان اهم وظایف ترویج منابع طبیعی محسوب می‌شوند، به این نکته مهم پی خواهیم برد که ترویج وظیفه اصلی در ایجاد حس مشارکت افراد (ماهی‌گیران) در طرح‌ها و برنامه‌ها را به عهده خواهد داشت که این مسوولیت سنگین نباید به صورت رقابتی در ترویج متمرکز شود، بلکه باید مکمل فعالیت‌های دیگر نهادهای مرتبط با ورزش ماهی‌گیری مانند شیلات، محیط زیست، اداره منابع طبیعی، تربیت بدنی، شهرداری و سایر سازمان‌ها و نهادهای مختلف در این مورد شود تا بتواند با همکاری و مساعدت این نهادها به وظیفه اصلی خود که همانا ایجاد حس مشارکت و همکاری در بین سازمان‌ها و افراد علاقمند به ورزش ماهی‌گیری است، نایل شود.

بدین ترتیب می‌توان با اعمال مدیریت ورزشی اصولی با رویکردی مشارکتی - حفاظتی، رابطه دوسویه نیازمندی بین بشر و منابع طبیعی را بیش از پیش آشکار نمود و راهکارهایی جهت حفاظت از آن را به مرحله اجرا رساند. چرا که روند توسعه ورزش ماهی‌گیری افزایش نمی‌یابد، مگر با داشتن منابع آبی غنی و ذخایر آبی متنوع، و از سوی دیگر برای حفظ منابع آبی و ذخایر آبی، می‌بایست نیاز بشر به این منابع

طبیعی برانگیخته شود و با ایجاد راهکارهایی، خود را ملزم به حفاظت از این منابع سازد که توسعه ورزش‌های آبی یکی از این راه‌هاست. در این راستا پیشنهادهای زیر نیز قابل ارایه می‌باشند:

- همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهند رسانه‌های جمعی به‌ویژه تلویزیون می‌تواند نقش مهمی در احیاء و توسعه ماهی‌گیری ورزشی داشته باشد. لذا به مسوولین محترم و دست‌اندرکار در زمینه ماهی‌گیری ورزشی در کشور پیشنهاد می‌شود، نسبت به درخواست همکاری‌های لازم از سوی سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی در خصوص آموزش و اطلاع‌رسانی این ورزش به عموم مردم اقدامات لازم را مبذول دارند.

- در نتایج به‌دست آمده لزوم اجرای اقدامات آموزشی در اولویت قرار داشته‌اند، لذا پیشنهاد می‌شود سازمان‌های متولی این ورزش با تعامل با یکدیگر و همچنین همکاری بخش خصوصی نسبت به آموزش این ورزش در اقشار مختلف جامعه به‌ویژه دانشجویان رشته‌های مرتبط با این ورزش مانند منابع طبیعی، محیط زیست و شیلات اقدامات لازم انجام پذیرد.

- همان‌گونه که در این مقاله بیان شد سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان گردشگری و سازمان تربیت بدنی تأثیر به‌سزایی در توسعه ورزش ماهی‌گیری در جامعه دارند. لذا پیشنهاد می‌شود با همکاری این سازمان‌ها نسبت به برگزاری دوره‌های آموزشی رایگان برای عموم اقداماتی صورت پذیرد.

منابع و مأخذ

۱. رادپور، م. (۱۳۸۵). اهمیت ماهی‌گیری ورزشی. انجمن گسترش و آموزش ماهی‌گیری ورزشی. قابل دسترس در: <http://www.fishing.ir>
۲. رادپور، م. (۱۳۸۶). مصاحبه حضوری.
۳. حق‌بین، م.، گران‌مایه، ب.، و گودرزی، م. (۱۳۷۱). ماهی، غذا و توسعه. جلد اول. تهران: انتشارات صنوبر.
۴. خاکی، غ. (۱۳۸۲). روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه نویسی. چاپ اول. تهران: انتشارات بارتاب. ۴۳۰ صفحه.
۵. سامانی، ع. (۱۳۸۵). صدور پروانه یک روزه ماهی‌گیری دریاچه لار. انجمن گسترش و آموزش ماهی‌گیری ورزشی. قابل دسترس در: <http://www.fishing.ir>
۶. سرمد، ز.، بازرگان، ع.، و حجازی، ا. (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. چاپ هشتم. تهران: انتشارات آگاه. ۳۹۸ صفحه.
۷. کر، ع. (۱۳۷۹). نقش فعالیت‌های آموزشی و ترویجی در رفع مشکلات آبرزی پروری استان گلستان (گرگان و گنبد). پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد (چاپ نشده)، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

۸. کلانتری، خ. (۱۳۸۲). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی (با استفاده از نرم‌افزار SPSS). چاپ اول. تهران: انتشارات شریف. صفحات ۷۸-۵۱.
۹. نیک‌فطرت، ا. (۱۳۷۵). قانون‌مندی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی. مجله آبزی پروری، معاونت تکثیر و پرورش، شماره ۱۳، تهران.
10. Brown, S. C., Frenz, G., Krasny, M. E., & Carolyn, T. (2003). Implementing a 4-h aquatic resources education program in New York City through collaboration. *Journal of Extension*, 41(2).
11. Koupal, K., & Krasny, M. (2003). Effect of integrating a sport fishing curriculum in to a camp program on the knowledge, awareness, and attitudes of participating youth. *Journal of Extension*. 41(1).
12. Lichtkoppler, F. (1995). Fishing for cleaner waters: An environmental education tool. *Journal of Extension*, 33 (2).
13. McCully, C. B. (1992). *Fly-fishing: A book words*.